

A spanyol lelki alkat

Ha egy spanyol külföldre megy, szinte mindig megvető pillantásokat kénytelen elviselni, s ami még kellemetlenebb, végig kell hallgatnia nem egy okfejtést a spanyol lélekről.

Nem éppen kellemes hallgatni, ahogy egy — általánosságban műveltnek mondható — francia vagy angol anélkül, hogy bírná nyelvünket, ismerné országunkat úgy ír le minket, mint a természetbúvár egy bogarat annak minden sajátosságával; de még kellemetlenebb, mikor egy amerikai ficsúr, ki fordítva fogja meg a tollat, és épphogy le tudja írni a nevét, francia könyvekből lopott közhe-lyekkel definiálja népünket.

Mikor külföldiekkel beszélgetek, mindig megpróbálom meggyőzni őket, hogy igaznak és kétségbevonhatatlannak tűnő tételeik a spanyolok lelkületéről nem mások, mint igen problematikus köz-helyek halmazai.

A Fouillée és más írók által közzétett szereposztás szerint a spanyolok nemes lelkűek, fanatikusak, érzékenyek, leleményesek stb.; mindig is azok voltak és örökké azok lesznek.

Mi igaz mindebből? Azt hiszem, vajmi kevés.

Először is, nem tudjuk, hogy mi az, ami állandó Spanyolországban, hogy a lélek felől közelítve egy vagy több Spanyolország, egy vagy többféle spanyol típus létezik.

Akik az egységben hisznek, az antropológiából, az irodalomból és a Történelemből indulnak ki; akik a sokféleségben hisznek, azok szintén.

Az antropológia egyelőre nem árul el túl sokat nekünk; jelentős etnikai sokféleséget mutatott ki a félszigeten, de a keveredő típusok oly közeliiek egymáshoz, hogy az eredményekből semmiféle következtetést sem lehet levonni.

Sok idő szükséges még ahhoz, hogy a rasszok tudománya (a rasszok áltudománya, némelyek szerint) bármiféle konklúzióra is jusson, és az is elképzelhető, hogy a végkövetkeztetések az égvilágon semmire sem adnak majd gyakorlati választ.

Azok, akik azt gondolják, hogy létezik egy egységes spanyol lélek, az irodalomra hivatkoznak, mindenekelőtt a 17. század irodalmára.

Én azt hiszem, hogy az egységes spanyol lélek tézise nem áll valami biztos lábakon. A spanyol irodalom, mint bármelyik másik, magán viseli egy korszak kultúrájának és ideológiájának bélyegét; irodalmunk nyitott a külföldi minták előtt, és maga is irányt mutat az idegen irodalmaknak. A Cid például, egyes szakértők szerint, a Roland-ének hatására lett olyan, amilyen; ezek a tudósok azon a véleményen vannak, hogy a nagyon is spanyol Cid részben franciának született, hogy aztán újra francia jelleget öltön Corneille-nél. A kölcsönzés állandó az irodalomban. Molière Alarcónt és Tirsót utánozta; Moratín pedig Molière-t.

Melyik irodalomban ne történe meg ez? Melyik ne lenne csordultig idegen hatásokkal? Rá lehetne vágni, hogy mindegyik irodalomban van valami csak rá jellemző; és talán valóban így is van. De mi az, ami csak a miénkre jellemző? A pátosz? A túlzás? Akkor Corneille és Victor Hugo spanyolabbak, mint maguk a spanyolok. A *conceptismo*? Mindenfelé vannak *conceptisták*.

Ki a Történelemben keres magyarázatokat és adatokat arról, hogy a spanyol faj egységes-e vagy sem, ráébred, hogy Spanyolország történelme még nincs megírva. Igen, ismerünk anekdotikus epizódokat az uralkodókról és családjaikról; de a falvak és városok élete homályba vész.

Nem csak a részletek, de a legalapvetőbb dolgok sincsenek tisztázva. Például egy oly jelentős folyamat, mint Spanyolország feltételezett hanyatlása, egyelőre nincs feldolgozva.

Jó ideje már megkérdőjelezhetetlen igazságként fogadjuk el, hogy a Katolikus Királyok alatt Spanyolországnak 25-30 millió lakosa volt.

Ennek az állításnak, amit oly sokszor ismételnék, hogy már csak az ismétlések miatt is igaznak tűnik, semmiféle alapja sincs. A különböző forrásokból származó adatok összevetése után biztosnak tűnik, hogy a 16. század folyamán Spanyolországban sohasem éltek 5-6 milliónál többen.

A kulturális dekadencia eszméje ugyanennek a gondolatrendszernek egy másik megnyilvánulása. Közkeletű az a minden alapot nélkülöző feltételezés, hogy Spanyolország a 16-17. században fontos kulturális központ volt, ami aztán minden nyom nélkül tűnt el az idő süllyesztőjében. Hogy még hihetőbbé tegyék ezt a gondolatot, a 16-17. századot pompás ragyogású kornak, a 18.-at pedig sötétségbe süppedőnek ábrázolták. A valóság egészen más. A spanyol 18. században nem szűnt meg a kultúra létezni. Igaz, hogy nem érte el az előző századok művészi színvonalát, de szó sincs ennél többről. Spanyolország valószínűleg sohasem volt kulturális központ; hazánk mindig a civilizáció határmezsgyéit foglalta el. Spanyolország művészeti és irodalmi termése egy olyan terület perifériális gyümölcse, hol a kultúra összekeveredik a Természettel.

Azok, akik szerint a 16. században Spanyolország kulturális központ volt, Luis Vivest, Miguel Servetet, Loyolát és másokat szoktak citálni, akik pedig mindössze annyiban voltak spanyolok, hogy ezen a tájékon születtek. Ha Spanyolország valóban életteli kulturális központ volt, elhagyták volna-e ezek az emberek végleg hazájukat? Spanyolország sohasem rendelkezett bőséges anyagi eszközökkel, nem voltak civilizációs központjai. Amerika felfedezése megzavarta nyomorúságos gazdaságának működését. Nincsenek gazdag, sűrűn lakott, élénk kereskedelmet folytató városaink.

Pedagógiai érzékkel megáldott vezető személyiségű emberek, Európa középső területeivel ellentétben, itt nem születtek, nem a tehetségben volt hiány, hanem a megfelelő légkörben és gazdagságban. Ezért nem voltak olyan humanistáink, mint Erasmus, Voltaire, Diderot, Goethe, ezért nem éltek itt a stílusnak Lavoisier vagy Herschel szintű mesterei vagy festők, mint Leonardo da Vinci.

Úgy tűnik, Spanyolország nagy alakjai — Calderón, Velázquez, Goya — magányosan és csupaszon születtek a Természet lágy ölén. A periférikus kultúra figurái ők, mint a *pioneerek*, kik a civilizált világ határvidékein alapítanak farmot.

A hit abban, hogy Spanyolország még nem lépett be a civilizáció központi területére, arra késztet minket, hogy elgondolkodjunk hazánk lehetséges átalakulásán; hogy arra gondoljunk, talán megvilágosodik előttünk a spanyol lélek milyensége, s kikristályosodva — szinte egzakt módon — láttatni engedi képességeit.

El kell jönnie annak a nem is túl távoli napnak, amikor Spanyolország sűrűn lakott lesz, amikor városai gazdagok lesznek,

amikor a béke tartós lesz, s nem fenyegetnek majd zavargások, felkelések.

Akkorra Afrika északi része már civilizálttá válik, és a félsziget híd lesz két kontinens között.

Akkorra Spanyolország kultúrája központi, politikája komoly, statisztikái feddhetetlenek, iskolai tökéletesen szervezettek lesznek. Laboratóriumaiban tudomány, műhelyeiben művészet születik majd.

Talán lesz majd olyan javíthatatlan spanyol, aki így fog panaszkodni: „Mennyivel jobb volt az élet a régi, zűrzavaros Spanyolországban!” De ő ugyanígy elégedetlenkedne Mohamed paradicsomában vagy Buddha nirvánájában is.

Madrid

Pío Baroja
Fordította: Kertész Lóránt